

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора Журавльова Дмитра Володимировича щодо дисертації Кузнєцової Анастасії Сергіївни на тему: «Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність обраної теми дисертації. Слід погодитись із твердженням здобувача, що суб'єкт владних повноважень може і у конкретних випадках є учасником процедур відправлення правосуддя, відіграючи при цьому різну процесуальну роль. Причому саме адміністративно-процесуальний статус суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу є найбільш формалізованим, що складає враження його повноти та передбачуваності процедур судового розгляду публічно-правового спору. Однак це не означає, що він є збалансованим або вичерпним, оскільки, по-перше, має динамічний характер, зумовлений необхідністю слідування передовим практикам справедливого судочинства; по-друге, сформований з наявністю окремих спірних положень, виявлення яких стало можливим лиш зі впливом певного проміжку часу (особливо – в період загострення безпекових проблем України).

З розумінням того, що вітчизняні вчені лиш побічно визначили основні характеристики адміністративно-процесуального статусу суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу, існує цілком обґрунтована потреба у вивченні змісту, сутності та особливостей цієї проблематики з позиції комплексного наукового дослідження.

Додатковим обґрунтуванням її актуальності свідчить зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, адже дисертаційне дослідження здобувача узгоджується з основними положеннями Угоди про

асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII; Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р; Плану заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р; Концепції Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022-2024 роки, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 14 червня 2022 р. № 178.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукова обґрунтованість та достовірність положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджуються ґрунтовним аналізом матеріального й процесуального законодавства, широким використанням наукових джерел і врахуванням практики судових органів України. Аргументація здобувача є достатньо переконливою та добре обґрунтованою.

У дослідженні чітко визначено об'єкт і предмет, а також вдало застосовано комплексний підхід до формулювання мети й завдань, що демонструє авторський підхід до наукового пошуку. Внаслідок проведеного аналізу, узагальнень та наданих рекомендацій визначено сутність адміністративно-процесуального статусу суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу, розкрито його характеристики та особливості реалізації з урахуванням національного безпекового контексту.

Робота має чітку структуру та логічну побудову, а її мета й дослідницькі завдання узгоджені між собою, що підкреслює наукову новизну та актуальність досліджуваної проблематики.

Окремої уваги заслуговує апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та

висновки оприлюднено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.), «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодні» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.).

Наукове та практичне значення роботи. Теоретична цінність дослідження полягає у сформованій здобувачем системі висновків, рекомендацій та концепцій, тоді як практична значущість дисертації підтверджується можливістю їх реалізації. Це відображено у положеннях, викладених у вступі та трьох розділах основної частини роботи, які узгоджуються з обраною проблематикою та охоплюють як загальні аспекти теми, так і її окремі складові.

Авторські висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції є аргументованими та застосовуються або можуть бути використані у науково-дослідній та практичній діяльності, освітній сфері.

Новизна положень, які виносяться на захист полягає в тому, що дисертація є одним з перших монографічних досліджень у науці адміністративно-процесуального права, яке присвячене вивченню та встановленню кореляційних взаємозв'язків між обсягом процесуальних прав і обов'язків суб'єктів владних повноважень, можливістю їхньої реалізації у ході розгляду публічно-правового спору зі станом безпекового середовища України. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення і висновки, запропоновані автором особисто.

До числа найвагомійших наукових положень результатів дисертаційної роботи можна віднести наступні:

– сформована періодизація наукової думки щодо проблеми визначення поняття та характеристики учасників судового процесу та місце в останньому суб'єктів владних повноважень з уточненням, що: «Значний науковий інтерес до досліджуваних питань припав на пострадянський період, адже

сформувалось усвідомлення необхідності формування правової системи незалежної країни, яка прагне позбавитись радянських стереотипів та підходів до організації суспільної життєдіяльності (з 1992 року до 2006 року, критерієм виокремлення якого є сформована В. Авер'яновим нова доктрина українського адміністративного права, а також прийняття КАС України). Наступний період (з 2006 року по 2014 рік) характеризується розробкою як теоретичних засад адміністративного процесу та формуванням фундаментальних основ для ідентифікації характерних ознак учасників судового процесу (О. Кузьменко, Е. Демський, С. Ківалов, Т. Савон тощо), так і спеціальних положень, присвячених розкриттю місця, ролі та значення суб'єктів владних повноважень в адміністративному судочинстві України (наприклад, В. Бевзенко, І. Степанов, К. Пуданс-шушлебїна, О. Скочиляс-Павлів, О. Джабурїя). З реалізацією наступного етапу реформи адміністративного судочинства, у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році, активізувались наукові розробки в контексті визначення особливостей участі суб'єктів владних повноважень (зокрема і у конкретних різновидах проваджень) в адміністративному судочинстві України відповідно до нових положень КАС України (наприклад, О. Джабурїя, О. Муза), а з 2016 року по нинішній час продовжується новітній етап у розвитку наукових досліджень, який відзначається глибоким аналізом співвідношення між адміністративним процесом та публічним адмініструванням, контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства, у тому числі на предмет відповідності європейським стандартам та нормативам (М. Петришина, М. Тернушак, С. Семенников, А. Сало, А. Радчук, Т. Ющенко, О. Рой, В. Шулєжко, О. Курко, Ю. Вовк, А. Крусян, О. Рафальська, В. Поліщук, В. Боровський, О. Марченко, В. Чернишова, Л. Домусчі, В. Кузьмич та багато інших) (*підрозділ 1.1*);

– висновок про те, що теоретична цінність наявності повного та вичерпного переліку суб'єктів владних повноважень як учасника процесу

здійснення адміністративного судочинства є доволі сумнівною, адже, знову ж таки, вітчизняне законодавство знаходиться на етапі кардинальних змін, що передбачають перебудову усталених укладів на новий загально цивілізаційний лад, зумовлений прагненням України стати частиною європейського правового простору. Тому з-поміж варіантів їхнього класифікаційного поділу, запропоновано узагальнювати їх загальнозрозумілими категоріями (групами), які відображатимуть сферу реалізації їхніх публічно-владних управлінських функцій чи наслідки від прийняття ними відповідних рішень (*підрозділ 1.3*);

– форми участі суб'єктів владних повноважень в судовому процесі розкрито через тристоронню характеристику способів реалізації ними своїх процесуальних прав та обов'язків згідно з якою виокремлено: 1) процесуальні форми участі (захист публічного інтересу, реалізація своїх повноважень (позивач), відстоювання правомірності своїх дій чи рішень (відповідач), забезпечення балансу прав сторін та сприяння ухваленню законного та обґрунтованого рішення (третя сторона, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору)); 2) організаційні форми участі (а) за характером провадження – письмова або усна, що передбачає участь у судовому засіданні; б) за способом реалізації процесуальних прав – участь у формі самопредставництва та представництва інтересів адвокатом чи прокурором; в) за типом участі – очна та дистанційна; г) за форматом подання процесуальних документів – традиційна (письмова) участь та електронна (змішана)); 3) поведінкові форми (активна та пасивна участь) (*підрозділ 1.4*);

– припущення, що попри онтологічну залежність категорій адміністративно-процесуальна правосуб'єктність та адміністративно-процесуальний статус суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу (без адміністративно-процесуальної правосуб'єктності втрачається сенс існування адміністративно-процесуального статусу, як і без адміністративно-процесуального статусу наявність адміністративно-процесуальної правосуб'єктності має характер формальності) та вторинність адміністративно-процесуального статусу суб'єкта владних повноважень щодо

його процесуальної правосуб'єктності, розкриття їх співвідношення як частини від цілого саме у такому варіанті є обґрунтованим, оскільки не весь обсяг їх адміністративно-процесуальної правосуб'єктності реалізовується ними як індивідуалізованим учасником судового процесу (*підрозділ 2.1*);

– науковий підхід до розкриття особливостей реалізації адміністративно-процесуальної правосуб'єктності суб'єктами владних повноважень на окремих стадіях судового процесу, який має виявляти не тільки кореляційний взаємозв'язок між правосуб'єктністю та реалізацією принципу диспозитивності в адміністративному судочинстві, а й розширювати діапазон аналізу низкою інших критеріїв, серед яких, наприклад, характер спірних правовідносин, процесуальне становище суб'єкта владних повноважень, форма позовного провадження тощо (*підрозділ 2.3*);

– узагальнення, що без гарантій реалізації адміністративно-процесуального статусу суб'єктами владних повноважень в судовому процесі не можливо забезпечити належний розгляд адміністративної справи, адже це своєрідна система встановлення правопорядку, яка визначає процедуру здійснення взаємодії між учасниками судового процесу, щоб надати кожній зі сторін рівні можливості для представлення своєї правоти та безпосередньо для суб'єкта владних повноважень, – ефективно та належно виконувати свої процесуальні обов'язки, безперешкодно користуватись своїми правами, бути впевненим в передбачуваності ходу вирішення публічно-правового спору (*підрозділ 3.2*).

Окремої позитивної оцінки заслуговує думка автора про те, що процес удосконалення адміністративного законодавства щодо кола та меж адміністративно-процесуальної правосуб'єктності суб'єктів владних повноважень залежить від низки факторів об'єктивного змісту. Серед таких провідним виступає факт введення правового режиму воєнного стану, що вимагає адаптації адміністративного законодавства до умов воєнного часу. Основний виклик об'єктивується через необхідність підтримання рівноваги між розширенням повноважень суб'єктів владних повноважень та

дотриманням прав і свобод громадян. За таких умов на адміністративний суд покладається надзвичайно актуалізоване соціально-правове завдання, – визначити пріоритет індивідуального чи публічного інтересу, створюючи справедливий баланс між ними.

Перспективними вбачаються також й інші пропозиції здобувача. Однак **слід зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи мають дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації, зокрема:**

– по-перше, зазначаючи про парадигмальні основи розвитку адміністративного судочинства в Україні варто було більше уваги приділити цьому питанню, адже з тексту роботи зрозуміло, що автор підтримує широку концепцію трактування явища адміністративного процесу, розподіляючи його на дві складові, проте бракує відповідних обґрунтувань такої доцільності;

– по-друге, цікавою, однак недостатньо виваженою видається теза здобувача, що: «юридична природа адміністративно-процесуального статусу суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу характеризується подвійним теоретико-правовим контекстом», адже надалі вона наводить аргументи, які підтверджують швидше багатогранність цієї категорії, ніж її виключно подвійний характер;

– по-третє, досить поверхнево здобувач підійшов до класифікаційних критеріїв групування правових засад діяльності суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу, адже варто було б також звернути уваги на особливості міжнародного законодавства та практику діяльності судових органів, що фактично мають значення прецедентів;

– по-четверте, з огляду на фахову обізнаність здобувача щодо порушених питань, більш актуальним було б використання у якості прикладів матеріалів з власної практичної діяльності;

– по-п'яте, є помітним, що здобувач серед масиву наукових думок щодо пропозицій удосконалення адміністративно-правового регулювання процесуального статусу суб'єктів владних повноважень в судовому процесі

більшою мірою підтримує наукові розробки тільки тих вчених, які безпосередньо мають досвід суддівської діяльності. Цікавить чи це збіг, чи навмисно обрана стратегія проведення дисертаційного дослідження?

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України. Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення й результати дослідження. Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим вимогам. Зміст дослідження розкрито всебічно, а виклад основних положень базується на ретельному аналізі наукових джерел, що стосуються теми дослідження. Аналіз дисертації та автореферату дозволяє зробити висновок, що це завершена самостійна наукова робота, яка вирішує конкретне наукове завдання та має значний внесок у розвиток адміністративного та адміністративно-процесуального права, а також у практику діяльності судових органів адміністративної юрисдикції.

Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій здобувача фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Кузнецової Анастасії Сергіївни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Загальний висновок

Враховуючи викладене, дисертація Кузнецової Анастасії Сергіївни на тему: «Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів владних повноважень як учасника судового процесу», відповідає вимогам п.п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

заступник керівника Департаменту з питань громадянства,
помилування, державних нагород – керівник управління
з питань помилування Офісу Президента України
доктор юридичних наук, професор

Дмитро Журавльов

Підпис	<i>Д. Журавльов</i>
ЗАСВІДЧУЄТЬСЯ	
Керівник	<i>В. Маринченко</i>
" _____ 20__ р.	